ਮਹਾਂਬਲੀ, ਦੇਸ਼-ਭਗਤ, ਬਾਬਾ ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹਾ

ਵਕਤ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਜਨਮ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਲੋਕ ਲਹਿਰਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵੇਰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਭਾਗ ਬਦਲੇ ਹਨ। ਬਸਤੀਵਾਦ ਅਧੀਨ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਆਏ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ, ਮੁਲਕ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ, ਪਹਿਲੀ ਕੂਕ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕੂਕੇ, ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਫੈਦ ਝੰਡੇ ਹੇਠ, ਇਕੱਠੇ ਹੋਣੇ, ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਮੀ ਗਰਾਮੀ ਸੰਤ, ਸੂਰਮੇ, ਹਲ ਵਾਹਕ, ਦਸਤਕਾਰ, ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਰਤੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ 'ਭੁਇੰ ਨਈਂ ਦੇ ਸਾਈਂ' ਵੀ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੇ ਪੂਰਬ ਸੈਨਿਕ ਤਾਂ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦਾ ਧੁਰਾ ਬਣੇ। ਜਿੱਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਸਬਾਂ ਅਤੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ, ਉੱਥੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸ਼ੌਕ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ, ਕੋਮਲ ਕਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਆਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਦੀ ਧਾਂਕ ਜਮਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਣਖੀਲੇ ਗੱਭਰੂ ਵੀ ਧੜਾਧੜ ਕੂਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਫਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨਾਂ ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਬੂਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸਦੇ ਪਰਚਾਰ ਪਰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ, ਮਾਝੇ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪਿੰਡ ਵਲਟੋਹੇ ਦੇ ਫ਼ਤੇਹ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਵਾਨ ਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੂਕਾ ਜਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਜਿਆ, ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਧ ਵਿਚ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਯੰਤ ਕੋਈ ੪੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਉਹ ਇਸ ਲੋਕ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਭੀਮ ਬਲੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਤਨਾ ਤਾਕਤਵਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਊਂਦੇ ਜੀਅ ਹੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਦੰਦ ਕਥਾਵਾਂ ਤੁਰ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਸੌਂਚੀ ਦਾ, ਕਬੱਡੀ ਦਾ ਉੱਘਾ ਖਿਡਾਰੀ ਤਾਂ ਹੈ ਸੀ ਪਹਿਲਵਾਨੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਕੰਡ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਘੇ ਪਹਿਲਵਾਨ ਕਿੱਕਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਾਮਾ ਉਰਫ ਗੁਲਾਮ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਪਹਿਲਵਾਨ ਵਾਲਾ, ਆਦਰ ਮਾਣ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਨਾਮੀ ਪਹਿਲਵਾਨ ਜੋਧਪੁਰ, ਜੰਮੂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਸੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਲੋਂ ਮਿਲਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪਲਦੇ ਸਨ, ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੇ ਘਰੋਂ ਜਾਂ ਪੇਂਡੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਖੁਰਾਕੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਕੂਕਾ ਬਨਣ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਭੋਜਨ ਤੇ ਹੀ ਚਾਰ ਦਹਾਕੇ ਜੀਵਿਆ। ਪਹਿਲਵਾਨ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਗੈਰ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਭੋਜਨ ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਊਰਜਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਬਲ

ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਭ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਘਟਨਾ ਇਹ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤਿੰਨ ਸੌ ਟਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਖੂਹ ਦੀ ਲੱਠ ਨੂੰ ਰੱਸਾ ਪਾ ਕੇ, ਲੱਕ ਨਾਲ ਹਿਜੋਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਰਾ ਸਾਜ ਸਮਾਨ ਖੂਹ ਦਾ ਚੁੱਕ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕੰਦੋਵਾਲੀ ਵਿਖੇ ਆਪ ਦੀ ਸਿੰਘਣੀ ਬੀਬੀ ਮਾਨ ਕੌਰ ਦੇ ਪੇਕੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਵਾਨ ਸਹੁਰੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਖੂਹ ਚੁੱਕਣ ਬਾਰੇ ਫ਼ੁਰਮਾਇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਪਰਾਹੁਣੇ ਨਾਲ ਪਹਿਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੁਣ ਜਿਉਂ ਮਜ਼ਾਕ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕੋਝਾ ਮਜ਼ਾਕ ਸੁੱਝਿਆ। ਖੂਹ ਦੀ ਮਾਹਲ ਨੂੰ ਸੰਗਲ ਪਾ ਕੇ ਅੰਦਰ ਵਾਰ ਉੱਗੇ ਪਿੱਪਲ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲਵਾਨ ਨੇ ਹੁਜਕਾ ਮਾਰਿਆ। ਖੂਹ ਦਾ ਸਾਜ਼ ਸਮਾਨ ਚੁੱਕਿਆ ਨਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਤਣੀ ਦੇ ਕੇ ਜਦੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਮਾਹਲ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਿੱਪਲ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਪਰ ਆ ਗਈਆਂ ਤੇ ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿਚੋਂ ਖੂਨ ਵੀ ਸਿੰਮ ਪਿਆ। ਇਸ ਮਹਿੰਗੇ ਮਜ਼ਾਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲਵਾਨ ਨੇ ਫਿਰ ਕਦੇ ਇਹ ਕੌਤਕ ਦੁਬਾਰਾ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਕਿੱਕਰ ਸਿੰਘ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਲਵਾਨ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਸਦਕਾ 'ਰੁਸਤਮੇ ਜ਼ਮਾਂ' ਦਾ ਖ਼ਿਤਾਬ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕਿੱਕਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੋੜ ਗੁਲਾਮ ਜਾਂ ਗਾਮੇ ਪਹਿਲਵਾਨ ਨਾਲ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਸੰਨ ੧੯੯੫ ਈ. ਵਿਚ ਲਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਅਕਤਬੂਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਕਿੱਕਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮ ਦੀ ਕੁਸ਼ਤੀ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਾਲ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ, ਅੱਸੀ ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ, ਸਵਾ ਅੱਠ ਰੁਪੈ ਦੀ ਟਿਕਟ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਪਰ ਇਹ ਕੁਸ਼ਤੀ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਛੁੱਟੀ।[1] ਗੁਲਾਮ ਬਾਰੇ ਇਕ ਲੋਕ ਗੀਤ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਕੱਲੂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦੱਸਦਾ ਹੈ-

> "ਕੱਲੂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਕਹਿ ਗਿਆ,
> ਅਸਾਂ ਰਲ ਕੇ ਵਕਤ ਲੰਘਾਇਆ"

ਇਸੇ ਗੁਲਾਮ ਪਹਿਲਵਾਨ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਇਕ ਘਟਨਾ ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰਦੀ ਹੈ-"ਸੌਂਚੀ ਖੇਡਦਿਆਂ ਜੁਆਨ ਤੋਂ ਜੁਆਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਛਾੜਦਾ ਮਿੰਟ ਨਾ ਲਾਂਦਾ। ਕੌਡੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਮਾਰ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਖਿਡਾਰੀ ਫੜਕ ਫੜਕ ਘਾਇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।... ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਵਾਨ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪਾਂਦੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਹਿਲਵਾਨ ਗੁਲਾਮ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾ। ਕੋਈ ਦੋ, ਢਾਈ ਗਜ਼ ਰੇਲ ਦੀ ਪਟੜੀ ਨੂੰ ਦੂਹਾਂ ਸਿਰਿਆਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ, ਵਿਚਕਾਰ ਪੈਰ ਧਰ ਕੇ ਅਜੇਹਾ ਜ਼ੋਰ ਮਾਰਿਓ ਸੂ ਕਿ ਪਟੜੀ ਚੰਗੀ ਕੁੱਬੀ ਹੋ ਗਈ। ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਕਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ,-"ਕਰੋ ਇਹਨੂੰ ਸਿੱਧੀ।" ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦਾ। ਅੰਤ ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਹੋ ਨੇ। ਉਸ ਜ਼ਰਾ ਸਖਤ ਧਰਤੀ ਤੇ ਕੁੱਬ ਪਰਨੇ ਰੱਖ ਕੇ, ਦੋਹਾਂ ਉੱਠੇ ਹੋਏ ਸਿਰਿਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਕੇ, ਪੰਜ ਵਾਰ ਡੰਡ ਕੱਢੇ ਤਾਂ ਲੋਹੇ ਦਾ ਗਾਡਰ ਨਿੱਸਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਜੇਹਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਆਦਮੀ,

ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਭੀਮ ਵਾਂਗ, ਬਲਵਾਨ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਘੁਮੰਡ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ।[2]

ਖਰਾਸ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪੁੜਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲਿਉਂ ਬਾਹਾਂ ਲੰਘਾ ਕੇ, ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁੰਮਾ ਸੱਕਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਵਾਨ ਮੁੰਗਲੀਆਂ ਘੁਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਕੁਸ਼ਤੀਆਂ ਦਾ ਪਿੜ ਬੱਝਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਕਦੇ ਸਿੱਧਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ, ਖਲੋਤੀ ਖ਼ਲਕਤ ਦੇ ਉੱਤੋਂ ਦੀ ਟੱਪ ਕੇ, ਪਿੜ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿੱਗਦਾ। ਦਾਣਿਆਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਗੱਡਾ, ਵੱਟ, ਬੰਨਾ, ਖਾਲ ਟਪਾਉਣ ਵੇਲੇ, ਚੁੱਕ ਕੇ ਟਪਾ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉੱਚੀ ਛਾਲ ਦਾ ਉਸਦਾ ਰੀਕਾਰਡ ਸੀ ਕਿ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਊਠ ਟੱਪ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਤੇ ਅਨੇਕ ਕਿੱਸੇ ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਬਾਰੇ ਮਾਝੇ ਵਿਚ, ਹਾਲੇ ਵੀ ਸੀਨਾ ਬਸੀਨਾ ਪ੍ਰਚਲਿੱਤ ਹਨ।

ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਕੂਕਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਿਆ? ਇਸ ਲਈ ਵਲਟੋਹੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਕਿਵੇਂ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਲੇਖਕ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਲਿਖਤ ਵਿਚ, ਇਹ ਪ੍ਰਕਰਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

"ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੋਅ ਸੁਣ ਕੇ, ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਲਟੋਹੇ ਤੋਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿਖ ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਰਾਈਆਂ ਵੱਲ ਜੋੜੇ ਖੂਹ ਸਦਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਹ ਫੁਰਨਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਸ ਖੂਹ ਤੇ ਮੈਂ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਇਹ ਖੂਹ ਪਾਣੀ ਦੀ ਥਾਂ ਦੁੱਧ ਦਾ ਖੂਹ ਹੋ ਜਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸੁਆਲ ਝੱਟ ਪੂਰੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਔਖੀ। ਖੂਹ ਦੁੱਧ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉੱਠ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਜਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਨਾਮ ਦਾਨ ਦਿਉ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਾਬੇ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਫੁਰਨਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਆ ਕੇ ਅੱਗਲ ਵਾਂਢੀ ਮਿਲੇ। ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਬਾਹਰ ਹੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਮਿਲ ਪਏ ਸਨ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਰਿਖੀਕੇਸ਼ ਵਿਖੇ ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ, ਦੁਆਬੇ ਵਾਲਾ, ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਇਹਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਆ ਤੈਨੂੰ ਭਜਨ ਦੇਈਏ। ਉੱਠ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ। ਮੰਜ਼ਲੋ ਮੰਜ਼ਲ ਸਮਰਾਲੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਫੁਰਨਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਣਾ। ਬੱਸ ਇਹਨੂੰ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਰਸਤਾ ਮਿਲਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਸੋ ਇਹ ਤਿੰਨ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੋਂ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਸਿੰਘ (ਨਾਮਧਾਰੀ) ਸਜੇ ਸਨ।

"ਵਲਟੋਹੇ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਲੇ, ਇਕ ਦਸੌਂਧਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਜਿਆ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ

ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਇਕ ਮੱਈਆ ਸਿੰਘ ਨਾਉਂ ਦਾ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦਸੌਂਧਾ ਸਿੰਘ ਕੂਕਾ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਗਏ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਭਰਨ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੰਘ ਨੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸੋਚਿਆ ਪਈ ਖੂਹ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਹਾਂ। ਉਤਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਭਾਈ ਮੱਈਆ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਇਸ ਨਾਲ, ਮੇਲਾ ਗੇਲਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਦਸੌਂਧਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੱਈਆ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਇਕ ਇਕ ਤੇ ਦੋ ਗਿਆਰਾਂ। ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਗੁੱਸਾ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ। ਸਿੰਘ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਜੋਬਨ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਸਨ। ਦਸੌਂਧਾ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਜੱਟ ਤੇ ਮੱਈਆ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿਆਰਾ ਸਿੰਘ। ਲਾਂ ਕੇ ਗੰਡਾਸੇ ਖੂਹ ਦੇ ਉਤੇ ਜਾ ਖਲੋਤੇ। ਨਵੇਂ ਪੰਥ ਦੀ ਆਣ ਬਦਲੇ, ਮਰਨ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ। ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, "ਆਉ ਭਰੋ ਪਾਣੀ! ਨਾ ਅਸੀਂ ਭਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਰਨ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ!! ਖੂਹ ਵਿਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਹਾਂ!!!" ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਤਾਪ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ। ਸਿਆਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਪਿੰਡ ਦਿਆਂ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੜਵੇ ਮਾਂਜ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ। ਜਲ ਭਰੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਡੱਕਦਾ।... ਖੂਹ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਫ਼ਤੇਹ ਹੋ ਗਿਆ।"[3]

ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਇਹ ਪਹਿਲਵਾਨ, ਭਾਈ ਦਸੌਂਧਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੱਈਆ ਸਿੰਘ ਜੈਸੇ ਦੋ ਕੂਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ, ਆਤਮਕ ਬਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਹੀ, ਖ਼ੁਦ ਕੂਕਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ, ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਂਧੀ ਬਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਗੱਲ ਵੀ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਸਦਕਾ ਹੀ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਉਹਨੂੰ ਖੂਹ ਟੋਭੇ ਤੋਂ ਵੀ ਛੇਕਣ ਤਕ ਚਲਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜੂਝਣ ਕਾ ਦਾਉ ਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖ਼ੈਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ ਵਲਟੋਹੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਬੜੇ ਬੜੇ ਹਠੀ, ਜਪੀ, ਤਪੀ, ਦਾਨੀ, ਇਸ਼ਨਾਨੀ, ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਏ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੰਨ ੧੯੧੫ ਈ. ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਪੁਰਬ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ ਵਲਟੋਹੇ ਵਿਖੇ ਬੜੀ ਧੂਮਧਾਮ ਨਾਲ ਯੁਵਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਛਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰੂ ਮਹਿਲ ਮਾਤਾ ਭੂਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਹਿਲ ਬੇਬੇ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਜੀ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਇਸ ਹੋਲੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋਏ ਸਨ। ਭਾਈ ਜੈ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਘਸੀਟਾ ਸਿੰਘ ਮਦਾਰ ਦਾ ਸਹੁਰਾ, ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਮੱਲ ਸਿੰਘ, ਪੰਡਿਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮੇ ਕਾਰੀਗਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇਕ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੇ ਸਿੰਘ ਜਿਸਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ 'ਨਵਾਬ' ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਹੋਲੇ ਦੇ ਕਰਤੇ ਧਰਤੇ ਸਨ। ਹੋਲੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਇਸ ਹੋਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ੧੯੧੪-੧੫

ਈ. ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਕਦੇ ਮਾਝੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਏ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਥੜ੍ਹਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉੱਪਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਸੁਫੈਦ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੁਲਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋਲੇ ਤੇ ਆਈ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ, ਉਸ ਘਰ ਦੀ ਜ਼ਿਆਰਤ ਕਰਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋ ਕੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਜਿਹਿਆਂ ਬੇਓੜਕਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਵਰਤਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸਰਸ਼ਾਰ ਹੋ ਉੱਠਦੀ ਸੀ। ੧੯੨੯ ਈ. ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੇ, ਵਲਟੋਹਾ ਵਿਖੇ ਦੂਸਰਾ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ ਮਨਾਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਮਾਝੇ ਦੇ ਇਸ ਵੱਡੇ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਗਰ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਲੱਖਣ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ-

"ਮਾਝੇ ਵਿਚ ਮੁੜ ਆ ਗਏ, ਚੰਬਾ, ਚੋਹਲਾ ਹੋਰ
ਮੱਖੀ ਕਲਸੀਆਂ ਵਲਟੋਹਾ, ਸਿਖੀ ਕਰੀ ਬਹੋਰ
ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹੀਆ, ਤਾਕਤ ਵਿਚ ਮਹਾਨ
ਲੋਹਾ ਜਿਸ ਦਾ ਮੰਨਦਾ, ਕਿਕਰ ਸਿੰਘ ਭਲਵਾਨ
ਸਰਨ ਲਈ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੀ, ਛੱਡ ਕੇ ਦਾਰੂ ਮਾਸ
ਸਿੰਘ ਸਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ, ਲਾਹ ਵਿਡਾਣੀ ਆਸ
ਜਿਸ ਥਾਂ ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਇਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚਕਾਰ
ਝੰਡਾ ਝੂਲੇ ਓਸ ਥਾਂ, ਸਾਜ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ
ਵਲਟੋਹੇ ਵਿਚ ਜਾਇ ਮੈਂ, ਕੀਤੇ ਇਨਾਂ ਦੀਦਾਰ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਇਨ ਦੱਸੇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ"[4]

ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਜਿਉਂ ਹੀ, ਲੇਖਕ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਜੋ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਵੀ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿਉਂ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜ ਗਏ ਸਨ, ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਵੇਰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਜਿਊਣ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨਾਲ, ਵਲਟੋਹੇ ਪਹਿਲਵਾਨ ਦੇ ਘਰ ਗਏ ਸਨ। ਪਹਿਲਵਾਨ ਜੀ ਕਾਨਿਆਂ ਦੇ ਮੂਹੜੇ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ। ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਬੀਬੀ ਮਾਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ, "ਲਿਆਉ ਕੋਈ ਗੱਫਾ! ਅੱਜ ਤੇ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਛੋਟਾ ਝੱਬਰ ਵੀ ਆਇਆ ਹੈ।" ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੈ। ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਇਕ ਰੁਪੈਆ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ। ਅੰਗੂਠੇ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਅੱਖਰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਛੋਟੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ।

ਇਕ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਸਿੰਘਣੀ ਨੂੰ ਊਠ ਤੇ ਬਹਾ ਕੇ ਸਹੁਰੇ ਪਿੰਡ ਕੰਦੋਵਾਲੀ ਤੋਂ ਵਲਟੋਹੇ ਨੂੰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਬਲ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ, ਦੋ ਗੱਭਰੂ ਲੁਟੇਰੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕੰਗਣਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋੜੀਆਂ

ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾਬਾ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਆਹ ਕੰਗਣ ਲਾਹ ਦਿਉ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿਆਂਗੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਊਠ ਬਹਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੁਆਨੋ ਆਪ ਹੀ ਲਾਹ ਲਵੋ, ਮਾਈ ਦੇ ਕੰਗਣ। ਹੱਥੀਂ ਲਾਹ ਕੇ ਦੇਣੇ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਔਖੇ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਮਾਈ ਦੇ ਗੁੱਟਾਂ ਵੱਲ ਵਧੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਦਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਗੁੱਟ ਫੜ ਕੇ ਊਠ ਨੂੰ ਸ਼ਿਸ਼ਕਾਰ ਕੇ ਉਠਾਇਆ ਤੇ ਦੁੜਕੀ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਵੇਂ ਲੁਟੇਰੇ ਤੋਰੀਆਂ ਜਿਉਂ ਲਟਕਦੇ ਆਉਣ। ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਪਈ ਆਹ ਗੱਭਰੂ ਫ਼ਤੇਹ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਆਏ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਟਣਾ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਵਰਜ ਦਿੱਤੇ। ਰਾਤ ਮੰਜੀਆਂ ਕੋਲ ਡਹਾ ਕੇ ਸੁਆ ਲਏ। ਪਰਸ਼ਾਦ ਪਾਨੀ ਛਕਾਇਆ। ਸਵੇਰੇ ਵੀ ਜਲ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਦੀ ਟਹਿਲ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਜਾਉ ਤੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਬੰਦੇ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣਾ।

ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੋਅ ਕੂਕਾ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਰਾਜੇ ਤੱਕ ਵੀ ਪੁੱਜ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਸ਼ਾਹੀ ਪਹਿਲਵਾਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਇਸ ਤੇ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਹੀ ਪਹਿਲਵਾਨ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਸਨ, ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੁਸ਼ਤੀ ਤਾਂ ਐਸਾ ਕਸਬ ਹੈ ਜੋ ਪੁਸ਼ਤੈਨੀ ਤੁਰਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਵਾਂ ਬੰਦਾ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸੱਕਦਾ। ਇਹਦੇ ਲਈ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੁ ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਤੇ ਠੀਕ ਦਾਅ ਲਾ ਸੱਕੇ। ਇਹੋ ਜਹੇ ਜੱਟ ਬੂਟ ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਕਾਰਨ, ਝੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਨੱਥ ਤਾਂ ਮਾਰ ਸੱਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੁਸ਼ਤੀ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸੱਕਦੇ। ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਪਾਸ ਵੀ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਪੁੱਜ ਗਈ। ਉਹ ਤੁਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਪਟਿਆਲੇ ਜਾ ਅੱਪੜੇ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸ਼ਾਹੀ ਪਹਿਲਵਾਨ ਨਾਲ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਹੀ ਦਸਤਪੰਜਾ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਉਹਨੂੰ ਘਰਕਾ ਘਰਕਾ, ਕੇ ਤੜਕੇ ਉੱਥੋਂ ਚਾਲੇ ਮਾਰ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਵਾਨ ਦੇ ਲਾਕੜੀਆਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਰਾਤ ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਸ਼ੋਰ ਕੇਹਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ "ਉਸ ਭਲਵਾਨ ਕਿਹਾ, ਰਾਤ ਜਿੰਨ ਆ ਪਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਰੱਬ ਦੇ ਫ਼ਜ਼ਲ ਨਾਲ ਮਾਰ ਭਜਾਇਆ ਹੈ।"[5]

ਕੂਕਾ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ, ਲੋਕਸੇਵਾ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਰਵੇਸ਼ ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਜਗੀਰੂ ਰੁਚੀਆਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ ਖੂੰਹਦ, ਔਰਤ ਨੂੰ ਪੈਰ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਸਮਝ ਕੇ, ਗੱਲੇ ਕੱਥੇ ਉਸਦਾ ਅਪਮਾਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਧੌਲ ਧੱਫਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕੁਚੱਜ ਤੋਂ ਉਹ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸੱਕਿਆ ਜਿਸਦਾ ਖ਼ਮਿਆਜ਼ਾ ਵਿਚਾਰੀ ਬੀਬੀ ਮਾਨ ਕੌਰ, ਉਸਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਵੇਰ ਨਿਮਾਣੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਵਲਟੋਹੇ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਮਾਨ ਕੌਰ ਉਰਫ਼ ਮਾਨੋ ਵੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੱਦੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀ ਸੀ, ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਏ ਦਸ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ, ਡੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਤੇ ਹੀ, ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਪੂਰ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਲੰਘਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ

ਪਹਿਲਵਾਨ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵੇਹਰ ਕੇ ਅੱਗੇ ਲੰਘਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਦੋਵੇਂ ਬਾਹਾਂ ਫੈਲਾ ਕੇ, ਸਾਹਮਣੇ ਅੜ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਵਾਨ ਨੇ ਉਹਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਉਚਾ ਚੁੱਕ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਇਵੇਂ ਹੀ ਗੱਦੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਚਉਬਾਰੇ ਦੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਆਨੇ ਪੁੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੁੱਧ ਘਿਓ ਛਕਾ ਕੇ ਰਾਜੀ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਪਹਿਲਵਾਨ ਨਾਲ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਬੀਬੀ ਮਾਨੋ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫਰਿਆਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਪਹਿਲਵਾਨ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਐਸੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਏ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਵਾਨ ਨੂੰ, ਨਸੀਹਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਬਹਾਦਰ ਆਦਮੀ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਚੁੱਕਣ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਅਨੋਖਾ ਹੁਕਮ ਸਾਦਰ ਕੀਤਾ–"ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਕਰਕੇ 'ਭੈਰਉ ਸਿੰਘ' ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਮਾਨੋ ਤੁਹਾਡੀ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਟਹਿਲ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ 'ਪਰੇਮ ਸਿੰਘ' ਹੋਈ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਬਚਨ ਤੁਹਾਥੋਂ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਭੈਰਉਂ ਸਿੰਘ, ਪਰੇਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹਰ ਬਚਨ ਸੱਤ ਕਰਕੇ ਮੰਨੇਗਾ ਅਤੇ ਪਰੇਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਤੁਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ, ਉਹ ਭੈਰਉਂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੰਧਾੜੇ ਜਾਂ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨਗੇ। ਫ਼ਤੇਹ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਿਰ ਹੀ ਨਿਵਾਇਆ ਸਗੋਂ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਬੈਠਾ ਕੇ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ। ਇਹ ਕੋਈ ਜਿੰਨ ਕਥਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਕ ਸੱਚਾ ਪਰਸੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਭੈਰਉਂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਵਾਰੀ ਕਰਕੇ ਹਰ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਉਂਗਲਾਂ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਇਹ ਦਰਮਿਆਨੇ ਕੱਦ ਵਾਲੀ ਔਰਤ, ਇਸ ਭੀਮ ਬਲੀ ਦੀਆਂ ਮੌਰਾਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਸਵਾਰੀ ਕਰੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਹਾਥੀ ਦੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ, ਇਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਇਹਦੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਕੀਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਐਸਾ ਸੀ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਵਾਨ ਜੀ ਦਾ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜਿਊਣ ਕੌਰ ਜੀ ਨੂੰ ਵਲਟੋਹੇ ਗਿਆਂ ਬੀਬੀ ਮਾਨੋ ਉਰਫ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਣਾਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੀਆ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਹੋਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਲੇਖ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਸੀ।[6]

ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਕਤ ਇਸ ਬਾਰੇ ਥੋਹੜੇ ਮੱਤਭੇਦ ਸਾਡੇ ਲਿਖਤੀ ਅਤੇ ਮੌਖਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਦਰਬਾਰ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਸੈਨਿਕ ਬਾਬਾ ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਵਿਚ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਾਝੇ ਆਗਮਨ ਸਮੇਂ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਪੰਥਕ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਲਗਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੇ ਜ਼ਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ (ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਉਹ ੪੦੦ ਗੋਰੇ ਨੂੰ ਕੁੱਟ ਕੱਢਦਾ

ਹੈ) ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ੧੯੭੯ ਈ. ਵਿਚ ਸੂਬਾ ਪਦਵੀ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ। ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਦੁੱਧ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਬਾਹੋਵਾਲ ਜੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ਘਟਿਤ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੌਖਿਕ ਸਰੋਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ। ਪਰ ਬਾਹੋਵਾਲ ਜੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦੇ ਕਿ ਉਸਨੇ ਭਜਨ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਿਆ। ਸੋ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੂਕਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਣਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਤੇ ਵਡਮੁੱਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬਾਹੋਵਾਲ ਪਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-

"ਬਾਬਾ ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਫੌਜ ਮੈ ਨੌਕਰ ਸੇ। ਗੋਰਿਆਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਹੋ ਪਈ। ੪੦੦ ਗੋਰਾ ਕੁੱਟਿਆ। ਫੇਰ ਇਕ ਵਾਰ ਭੰਗੀਆਂ ਵਾਲੀ ਤੋਪ ਮੋਢੇ ਤੇ ਚੁੱਕੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਲੜਕਾ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਸੰਢੇ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਲੜਕਾ ਦਰਖਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਜਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਤਾਂ ਘਰੋਂ ਦਾਤਰੀ ਤੇ ਰੱਸਾ ਲੈ ਕੇ ਓਥੇ ਆਏ। ਸੰਢੇ ਨੂੰ ਪੁੱਠਾ ਕਰਕੇ ਸੁੱਟ ਲਿਆ ਤੇ ਦਾਤਰੀ ਨਾਲ ਨੱਕ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨੱਥ ਪਾ ਲਈ। ਨੱਥ ਪਾ ਕੇ ਲੈ ਆਏ।

...ਸੁਭਾਅ ਐਸਾ ਸੀ ਕੇ ਕੋਈ ਜੁਆਨ ਹੋਵੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਇਕੱਲੇ ਘੁਲਨਾ ਤੇ ਬਾਹਾਂ ਜਾਂ ਲੱਤ ਤੋੜ ਕੇ ਸੁੱਟ ਆਉਣਾ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਠਰੂ ਦੇ ਭਾਈ ਜੀਊਣ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ, ਉੱਥੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਓਹ ਬੀ ਬੜੇ ਜੁਆਨ ਸੇ। ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਦਿਨੇ ਘੁਲਦੇ ਰਹਿਨਾ ਰਾਤ ਰਲ ਕੇ ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਛਕਨਾ। ਸੱਤ ਦਿਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਨਾ ਹਾਰਿਆ ਤਾਂ ਸਤਵੇਂ ਦਿਨ ਪੱਗਾਂ ਵਟਾ ਕੇ ਘਰ ਆਇਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਦੋਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ। ਘੋੜਾ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਕਿਕਰ ਸਿੰਘ (ਭਲਵਾਨ) ਮਿਲਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਨ ਲਗੇ ਫੇਰ ਬੁੱਢੇ ਹੁੰਦਿਆ ਨਾ ਆਖੀਂ ਜੇ ਘੁਲਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਘੁਲ ਲੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਘੁਲਦਾ।"[7]

ਬਾਬੇ ਦੋਵੇਂ ਮਹਾਂਬਲੀ ਤੇ ਹੈ ਹੀ ਸਨ ਉਮਰੋਂ ਛੋਟਾ ਕਿੱਕਰ ਸਿੰਘ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੋਏਗਾ। ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਲਵਾਨ, ਜਿਸਦਾ ਉਪਰ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਭਾਈ ਜਿਊਣ ਸਿੰਘ ਠਰੂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ , ਉਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਬਣਨ ਬਾਅਦ ਉਹ ਵੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲਵਾਨ ਕੁਝ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗਾ-"ਠਰੂ ਮੇਂ ਆਏ। ਜਿਊਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਖੰਡ ਕੀ ਸ਼ਰਦਾਈ ਛਕਾਮਾਂਗਾ। ਪਾਛੇ ਗੁੜਕੀ ਬਰਤੀ ਹੈ। ਸਭ ਸਿੰਘਾਂ ਕੋ ਖੰਡ ਕੀ ਸ਼ਰਦਾਈ ਦਿੱਤੀ।" ਬਾਹੋਵਾਲ ਜੀ ਮੁਤਾਬਿਕ, ੧੯੯੨ ਈ. ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਦੀਪਮਾਲਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਾਝੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੀ ਠਰੂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਏ ਸਨ।[8]

ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਸੁਭਾਉ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਮਿਲਣ ਗਿਲਣ ਆਏ, ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਸਾਧ

ਦੀ ਸੇਵਾ ਲੁੱਟ ਕੇ, ਅਤੀ ਪਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਬਿਤਾ ਦਿੰਦੇ। ਇਹਨਾਂ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਨ ਜੀਵਨ ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਦੂਸ਼ ਪਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਚਰਚਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਆਜ਼ਾਦ ਮੁਲਕ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਸੈਨਿਕ ਸੇਵਾ ਨਿਬਾਹੁਣ ਵਾਲੇ, ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਇਸਦੇ ਹੌਕੇ ਹਾਅਵੇ ਵੀ, ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ। ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ, ਗਾਮਾ, ਕੱਲੂ, ਕਿੱਕਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਜੇਤਾ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਲ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਵੀ ਬਾਬਾ ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਆਪਣੀ ਕੁਸ਼ਤੀ ਦੇ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ ਨਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇਸੀ ਰਜਵਾੜਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ, ਸਰਪਰਸਤੀ ਲੈਣੀ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਨੁਕਸ ਵੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸਦੇ ਘਰ ਟਿਕਿਆ ਸਿੱਖ ਸਾਧ, ਉਸਤੋਂ ਵਿਹਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜਨ ਤੁਰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਸੁੱਟ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਿਅਦਬੀ ਵੀ ਕਰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਇਕ ਵੇਰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਹਾਵੇ ਵਾਲੇ, ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਤੁਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਉਂ ਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਇਹ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਅਨੋਖਾ ਪਰਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਮੰਦੀ ਆਦਤ ਤੋਂ, ਆਪ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।[9]

ਬਾਬਾ ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਸਿਆਸੀ ਇਰਾਦੇ ਵੀ ਰੱਖਦਾ ਸੀ, ਆਪਣਾ ਕੌਮੀ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੂਕਿਆਂ ਵਾਲੀ ੧੯੮੧ ਈ. ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਆਪ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਆਪ ਬਾਰੇ ਪੂਰਾ ਇੰਦਰਾਜ ਇਉਂ ਹੈ-"ਸੀਰੀਅਲ ਨੰ. ੧੨, ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਸੂਬਾ ਪੁੱਤਰ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ, ਵਾਹੀਵਾਨ, ਪਿੰਡ ਤੇ ਥਾਣਾ-ਵਲਟੋਹਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ (ਹੁਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ), ਦਾਹੜੀ ਸਫੈਦ, ਸੱਜਾ ਕੰਨ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਖੱਬੇ ਗੋਡੇ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਦੇ ਵੱਢਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਕੱਦ ਪੌਣੇ ਛੇ ਫੁੱਟ ਦੇ ਕਰੀਬ, ਤਕੜਾ ਤੇ ਵੱਡਾ ਤਾਕਤਵਰ ਮਨੁੱਖ (ਪਹਿਲਵਾਨ ਹੈ), ਉਮਰ ੪੫ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰੱਫੜਬਾਜ਼ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ੧੯੭੮ ਵਿਚ ਉਸ ਤੋਂ ਨੇਕਚਲਨੀ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਮੰਗੀ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਕੁਝ ਟਿਕਿਆ ਹੈ। ਨਵੰਬਰ ੧੯੭੯ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਸੂਬਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਪੁਨਰ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਭਵਿੱਖ ਬਾਣੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।"[10]

ਸਰਕਾਰੀ ਰੀਕਾਰਡ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ਸਾਲ ੧੯੩੫-੩੬ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜੇ ਸਿੱਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਭੰਗੀਆਂ ਵਾਲੀ ਤੋਪ ਚੁੱਕਣ ਨਾਲ ਜੋੜੀਏ ਤਾਂ ਆਪਦਾ ਜਨਮ ੧੯੨੦-੨੫ ਦੇ ਲਗਭਗ ਹੀ ਬਣੇਗਾ। ਆਪ ਨੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਉਮਰ ਦੇ ਨੌਂ ਦਹਾਕੇ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਆਪ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ੧੯੧੪ ਈ. ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜਾਂ (ਜੋ ੧੯੧੪ ਦੀ ਆਖਰੀ ਤਿਮਾਹੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਚਾਗੇ ਹੋਏ) ਵਿਚ ਆਪ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਵਲਟੋਹੇ ਵਿਖੇ ਆਪ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੋਤਰਾ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਰਹਿੰਦੇ ਰਹੇ।[11] ਹੁਣ ਪਰਿਵਾਰ ਸਿਰਸੇ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਡਿੰਗ ਮੋੜ ਪਾਸ ਪਿੰਡ ਮੌਜੂ ਖੇੜਾ ਵਿਖੇ ਵੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪਰਦੇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਵਹਿਮੀ ਜੀ ਵਾਲੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ, ਸਰਕਾਰੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਵੇਰਵਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਧਰੇ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਘਰ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਡਿਊੜੀ ਵਿਚ ਸੁਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਲ ਡੰਗਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੇ। ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੁਲੀਸ ਵਲੋਂ ਉਹੋ ਜਹੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਜਿਹੋ ਜਹੀ ਸਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਅਤੇ ਡੇਰਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦੇ, ਬਾਬਾ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਰਾਇਪੁਰੀਏ ਤੇ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਆਖਰ ੪੦੦ ਗੋਰੇ ਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਰਮੇ ਨਾਲ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਹਕੂਮਤ ਹੋਰ ਕਿਹੋ ਜ਼ਿਹਾ ਸਲੂਕ ਕਰ ਸੱਕਦੀ ਸੀ ? ਤੇ ਜੇ ਉਹ ਸੂਰਮਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਚਲਾਏ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਇਕ ਸਰਗਰਮ ਰੁਕਨ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਬਲਸ਼ਾਲੀ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਪਰਸਿੱਧੀ ਵੀ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਗੁਆਚਾ ਰਾਜ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸੱਦਾਂ ਵੀ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਖ਼ਤਰਾ ਕਈ ਗੁਣਾ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ, ਬਾਬਾ ਫਤੇਹ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਝੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਲਟੋਹੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਯਾਦਗਾਰ ਵਾਸਤੇ ਵਕਤ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਤੱਕ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੇਡ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਹਾਰ ਲਾਉਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਵਲੈਤ ਵੱਸਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਲਾਵਾਂ ਤੇ ਹੁਨਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰਬੀਨ ਸੱਜਣਾਂ ਬਾਰੇ, ਲਗਾਤਾਰ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ, ਸ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ 'ਵਰਿਆਮ' ਵਿਚ ਛਪੇ, ਇਕ ਛੋਟੇ ਲੇਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗੈਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੱਜਣ ਨੇ (ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾਰੇ) ਕਦੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਕਲਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਕੌਮੀ ਵਿਰਸੇ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਚੁੱਪੀ ਤੋੜਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. **ਹੁਣ** (ਸਿਤੰਬਰ-ਦਸੰਬਰ ੨੦੧੧) ਵਿਚ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ 'ਕੰਵਲ' ਦਾ ਲੇਖ 'ਕੋਈ ਨਾ ਕੁਸ਼ਤੀ ਲਾਂਵਦਾ ਕਿਕਰ ਸਿੰਘ ਬਗੈਰ,' ਸੈਕਟਰ ੬੭-ਮੋਹਾਲੀ, ਸੰਪਾਦਕ-ਅਵਤਾਰ ਜੰਡਿਆਲਵੀ ਤੇ ਸ਼ੁਸ਼ੀਲ ਦੋਸਾਂਝ, ਸਫ਼ਾ ੧੩੮-੧੪੭
2. **ਸਤਿਜੁਗ** ਦਾ 'ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਅੰਕ', ੨੫ ਭਾਦਰੋਂ ੨੦੨੨, ਜੀਵਨ ਨਗਰ

(ਹਿਸਾਰ-ਹੁਣ ਸਿਰਸਾ) ਸੰ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਦਾ ਲੇਖ "ਭੈਰਉਂ ਸਿੰਘ" ਸਫਾ (੬੮-੭੧)
3. ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ 'ਝੱਬਰ' ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ 'ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਕਿੱਸਾ ਕੀਤਾ', ਸੰਪਾਦਕ, ਸੁਵਰਨ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਸਫਾ ੧੦੯-੧੨
4. **ਮਾਲਵੇਂਦ੍ਰ** (ਮਹਾਂਕਾਵਿ) ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੱਕਰਵਰਤੀ, ੧੯੫੭, ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦਿੱਲੀ, ਸਫਾ ੧੬੨
5. **ਜੱਸ ਜੀਵਨ**, ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ, ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਹਿਮੀ, ੧੯੭੧ ਈ., ਰਾਮਪੁਰ ਬੁੱਢੀਮਾੜੀ (ਹਿਸਾਰ-ਹੁਣ ਸਿਰਸਾ), ਸਫਾ ੧੫੨
6. **ਸਤਿਜੁਗ** ਦਾ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਅੰਕ, ਸਫਾ ੭੦-੭੧
7. **ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ** (ਭਾਗ ਦੂਜਾ), ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬਾਹੋਵਾਲ, (ਸੰ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ), ੨੦੦੫, ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ, ਸਫਾ ੩੬੬-੬੭
8. ਉਹੀ, ਸ਼ਫਾ ੧੭੯
9. **ਜੱਸ ਜੀਵਨ (ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ)** ਸਫਾ ੧੫੩-੫੪
10. **ਕੂਕਾਜ਼ ਆਫ ਨੋਟ ਇਨ ਦਾ ਪੰਜਾਬ**-੧੯੮੧ (ਸੰ੦ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ) ੧੯੮੫, ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ, ਸਫਾ (੧੦੪-੦੫)
11. **ਜੱਸ ਜੀਵਨ** (ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ), ਸਫਾ ੧੫੪